

Presentació Zoé Valdés a Tribuna Barcelona

Suposo que, en moltes ocasions, han començat presentant a Zoé Valdés dient que *“Ella viene de una isla que quiso construir el paraiso”*. Jo, per dues raons, no ho puc fer d’altre manera. Primer, perquè aquest començament de la seva novel·la *“La nada cotidiana”*, referit a la seva protagonista Pàtria/Yocandra, em sembla un començament de novel·la digne a figurar, com a mínim, entre els millors començament de novel·les hispàniques junt al Quixot i a *“Cien años de soledad”*. I, segon, perquè aquesta cita, aquestes poques paraules, ajuda molt a presentar a Zoé Valdés que, al cap i a la fi, és la tasca que -ara i aquí- tinc encomanada.

Ella, Zoé Valdés, com Patria/Yocandra, *“viene de una isla”*. Potser podrien dir que *“viene de la isla”*. Zoé Valdés es cubana, cubana, cubana i, per anys que visqui fora de Cuba, serà cubana. Ha escrit que no entén el nacionalisme i a mi em resulta sorprenent. Zoé Valdés és, mestissa, descendent d’espanyols, xinesos i irlandesos, exiliada, amant de Paris, però una nacionalista cubana fins a la medul·la.

No es filla de la Revolució, diu. Sí que és filla, però, d’aquesta Cuba que va voler construir el *“paradís”* però que, com ella ha dit sovint... ha acabat construint un infern. La seva personalitat, d’opositora sense treva, de dissident, d’exiliada amb plena consciència de ser-ho, s’ha forjat en aquest fracàs polític, històric. La seva condició d’escriptora, vulgui o no, també. Del seu admirat Reinaldo Arenas ha dit que *“nació*

para escribir en el seno del desmoronamiento de una revolución sobreestimada desde opiniones externas". El que ella diu d'Arenas, nosaltres li ho podem aplicar perfectament a ella.

Per cert, el dia que Comandante en Jefe va comentar, molt negativament, sigui dit de passada, la pel·lícula "Guantanamo", va aprofitar per dir que la Revolució cubana tenia tres enemics: Reinaldo Arenas, Guillermo Cabrera Infante y... Zoé Valdés. Reinaldo Arena, morint massa jove, no va tenir l'oportunitat de passar per Tribuna Barcelona. En honor de Tribuna Barcelona i, segur que complaurà a Zoé Valdés, sí que el seu admirat Cabrera Infante va passar per aquesta tribuna, en una jornada memorable. També, més recentment, hi ha passat, però, el major administrador d'ensens de Castro, Ignacio Ramonet, el que també diu molt de l'obertura de plantejaments de Tribuna Barcelona.

Més enllà del que digui Fidel Castro, per saber qui és Zoé Valdés no s'ha de fer altra cosa que acudir a la seva obra literària, per bé que sempre hi hagi una barreja que no sabem mai fins a quin punt és realitat i fins a quin punt ficció. Obsessionada en recuperar la "memòria històrica", en una Cuba on la Revolució l'ha procurat esborrar, els seus llibres reconstrueixen s'han obsessionat fins en recuperar la memòria de la seva família. Així, en una novel·la com "La eternidad del instante" podem conèixer, no sabem mai fins a quin punt la realitat i la ficció es barregen, la història del seu avi xinès, un home que surt del seu país en un moment de gran crisi a la recerca del seu pare... i va a raure a Cuba. A "Te di la vida entera", poc o molt, Zoé Valdés ens explica, en una novel·la prodigiosa, la història de la seva mare. És un d'aquells casos, en tot cas, que permet copsar perfectament com aquella revolució es descomposa fins acabar completament podrida. Fins la seva darrera novel·la "La cazadora de astros", dedicada a

la pintora surrealista, nascuda a Anglès, comarca de la Selva, Remedios Varo, ens permet saber de Zoé Valdés. A la novel·la, l'alter-ego de Varo, una exiliada cubana a Paris, ens dona moltes traces de com Valdés viu el seu exili, el seu Paris i tantes altres coses.

Al seu darrer llibre, que la casualitat ha volgut que avui mateix comencés a arribar a les llibreries i que es diu “La ficción Fidel”, parla també molt de si mateixa. Diu, per començar: *“Soy la hija de una camanera y un ebanista, divorciados cuando yo tenia dos meses de vida”*. Per “La ficción Fidel” sabem que, a la universitat, va haver de cursar educació física, i no altres estudis, perquè la planificació central fixava que la revolució necessitava aquesta mena de professionals i no d'altres. També, en una pàgina impagable, sabem de la seva primera trobada amb Fidel Castro. En el marc d'un festival de cinema, Zoé, me la imagino encara gairebé adolescent, anava de punk, amb mig cap rapat, l'altre mig amb el cabell tenyit de blau. Explica que Castro se li va dirigir d'immediat i li va preguntar, qui era i de quin país venia... *“No soy nadie, soy cubana”* sembla que va respondre Zoé Valdés. A “La ficción Fidel”, tant com explicar la seva història, Zoé aprofita també per definir-se. Afirmar tenir *“una formación vasta, però caòtica, sin un cosmos didactico”*. En un altre moment diu que en la seva obra, també en la seva personalitat, hi ha *“la alegría del cubano de siempre”*, al costat de *“la crítica triste i dolorida”*.

En qualsevol cas, Zoé Valdés semblava predestinada a la literatura. Si hem de fer cas a la literalitat de “La eternidad del instante”, els seus rebesavis, els avis dels seus avis, xinesos, eren ja gent inclinada a les lletres. Un escrivia i editava als seus poetes predilectes. L'altre treballava en un monestir com a copista i escriptor i era, així mateix,

un gran amant de la poesia xinesa. Més a prop, Zoé sempre ha reconegut que la seva àvia, filla d'irlandès, una gran explicadora d'històries, va ser qui –de fet- va introduir en la seva ànima la necessitat de contar. “Ser escritor y cubano –ha dit, en tot cas- son dos estigmas terribles, cicatrices hondas e interminables”.

Demà en una visita a Anglès, la pàtria de naixement de Remedios, parlarem de literatura. Avui, hem de parlar, però de Cuba. Zoé Valdés, en uns termes molts similars als que he sentit escoltar-ho a Raúl Rivero, ha lamentat en més d'una ocasió que la política l'hagi de desviar del seu interès fonamental que és la literatura. Ho lamenta, però mai ho eludeix. Avui tampoc.

La causa de la llibertat cubana sempre ha tingut en les dones com a primeres abanderades. La va tenir amb las “pelonas”, unes dones que tallant-se el cabell al zero, com la Zoé punk, s'adherien a la causa mambí i trencaven tots els estereotips de la societat colonial espanyola. Les dones són, avui, puntal fonamental de la dissidència contra el castrisme. Com a esposes són suport fonamental dels principals opositors. Oswaldo Payá no suportaria la pressió del règim sense Ofelia. Gina Linda ha estat la companya inseparable de l'exili de Carlos Alberto Montaner. Blanca Reyes la lluitadora incansable quan Raúl Rivero va estar empresonat, igual que Miriam Leiva quan ho fou Óscar Espinosa. La dolça Laura Pollán, portaveu de les “Damas de Blanco”, esposa de Héctor Maseda, s'ha convertit en la nafra més dolorosa, la que més fa patir a aquest règim moribund.

Les dones són, però, les veus més dures i incisives quan prenen protagonisme. Així, les veus més dures contra els Castro són Marta Beatriz Roque, a l'interior, i Ninoska Pérez a l'exili. Zoé Valdés és una de les veus dures, sense complexes, sense contemplacions. Una veu que diu el que s'ha de dir, sense càlcul d'interessos. Ho diu per impuls moral, perquè li surt de dins, això fa que valgui molt la pena d'escoltar la seva veu.

Totes les veus que s'han enfrontat a aquest totalitarisme, han hagut de sofrir greus atacs i acusacions. Ser terrorista, membre de la CIA, alcohòlic, homosexual, maltractador, etc... Zoé Valdés no ha estat excepció. Està pagada de la CIA. Abel Pietsch, ministre de Cultura, la va acusar de pornògrafa... No és greu... Més greu és que alguna "escriptora", irrellevant Zoé, de la Gauche Divine, del que Zoé en diu "la Gauche barcelonina de caviar i xampany" s'hagi afegit a l'acusació. Per tot plegat, doncs, ens agradarà molt escoltar a Zoé Valdés i li agraïm molt que sigui avui aquí a Barcelona.